

آویده علم‌جمیلی: | خدا حافظ «آقای اوپک» ایران

حسین کاظم‌پور اردبیلی، دیپلمات ایرانی که از هفت سال پیش تاکنون نماینده ایران در سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک) بود، روز گذشته در بیمارستان لاله تهران درگذشت. او دانش‌آموخته مدیریت بازرگانی در دانشگاه اوکلاهامای آمریکا بود که در زمان اقامتش در ایالات متحده، با «انجمن‌های اسلامی دانشجویان ایرانی مقیم آمریکا و کانادا» آشنا شد. رئیس آن زمان انجمن اسلامی، ابراهیم یزدی، چهره شناخته‌شده دولت موقت پس از انقلاب بود و همین ارتباط موجب شکل‌گیری مسیر سیاسی او شد.

کاظم‌پور اردبیلی پس از انقلاب به کشور بازگشت و فعالیت خود را در عرصه سیاسی - اقتصادی با دولت موقت پی گرفت. او یکی از بازماندگان بمب‌گذاری دفتر حزب جمهوری اسلامی در هفتم تیرماه بود.

کاظم‌پور اردبیلی یک سال پس از انقلاب فعالیت سیاسی خود در کشور را آغاز کرد و سوابقی همچون رئیس هیئت مدیره و مدیرعامل شرکت گسترش خدمات بازرگانی، وزیر بازرگانی، معاون وزیر امور خارجه، سفیر ایران در ژاپن، عضو گروه مذاکره‌کننده با دولت بعثی عراق پس از پذیرش قطعنامه ۵۹۸، معاون وزیر نفت و عضو هیئت عامل اوپک را در کارنامه دارد.

او یکی از معدود کسانی است که در زمان حضورش در وزارت نفت تا پیش از بازنشستگی اجباری در دولت احمدی‌نژاد، نفت را با قیمت‌های بشکه‌ای ۶ و ۱۲۶ دلار نیز دیده بود.

حضور در جلسات دکتر شریعتی

کاظم‌پور اردبیلی که اصالتاً بابلی است، خودش را از خانواده‌ای روشنفکر می‌داند. معتقد بود «به دلیل بافت فکری و پایگاه اجتماعی آن زمان افراد تحصیلکرده‌ای که در خانواده‌های متدین بزرگ شده بودند، بیشتر به روشنفکری نزدیک‌تر و از آن تأثیرپذیر بودند؛ خواه شریعتی باشد و خواه شهید مطهری. فعالیت سیاسی ما از زمان حضور در مدرسه عالی بازرگانی شروع شد.»

او در جلسات مرحوم علی شریعتی شرکت می‌کرد و با گرایش‌های سیاسی آن زمان در سال‌های ابتدایی دهه ۵۰ آشنایی کاملی داشت. پس از بازگشت به ایران که مصادف با روزهای آخر عمر رژیم پهلوی بود، با انجمن‌های اسلامی مستقر در مسجد قبا آشنا شد و به دلیل تسلطش به زبان انگلیسی با رسانه‌های خارجی مانند آسوشیتدپرس ارتباط می‌گرفت تا آنها را مجاب به تهیه گزارش علیه رژیم پهلوی کند.

نجات از بمب‌گذاری

پس از پیروزی انقلاب و تشکیل شورای انقلاب و دولت موقت، رضا صدر عهده‌دار وزارت بازرگانی شد. صدر برای وزارتخانه‌اش به سراغ همقطاران قدیمی از جمله کاظم‌پور اردبیلی رفت. با دعوت صدر، کاظم‌پور اردبیلی ابتدا عهده‌دار سازمان گسترش خدمات بازرگانی و بعد هم رئیس هیئت‌مدیره شرکت گسترش خدمات بازرگانی ایران شد. یک سال بعد او به کابینه محمدعلی رجایی راه پیدا کرد و تا سال ۶۰ وزیر بازرگانی بود. او یکی از چهره‌های مورد اعتماد ابوالحسن بنی‌صدر و رجایی نیز به‌طور هم‌زمان بود، چراکه میان این دو برای تشکیل کابینه اختلافات زیادی وجود داشت و در نهایت کاظم‌پور اردبیلی به اختلافات پایان داد و از جانب هر دو برای وزارت بازرگانی معرفی شد. چنانکه، او از زمان بنی‌صدر تا شهید باهنر در این وزارتخانه ماندگار شد.

در همین دوران بود که انفجار در دفتر حزب جمهوری اسلامی رخ داد و او از این حادثه تروریستی جان سالم به در برد. گفته می‌شود او در زمان بمب‌گذاری دفتر حزب جمهوری اسلامی به دلیل تغییر در برنامه سخنرانی‌اش، از پشت تریبون پایین آمد و به همین دلیل زنده ماند. دستور جلسه هفتم تیر حزب جمهوری اسلامی، مسائل مربوط به بازرگانی بود. اما به دلیل حضور محمد بهشتی، دبیرکل حزب در جلسه، دستور کار تغییر کرد و به جای او، شهید بهشتی به ایراد سخنرانی پرداخت به همین دلیل او و تعدادی از اعضای حزب از انفجار جان سالم به در بردند. او خود در مورد روز بمب‌گذاری گفته است: «در هفتم تیر تنها وزیری که زنده از دفتر حزب بیرون آمد من بودم و متأسفانه آقایان فیاض‌بخش، کلانتری، عباس‌پور و قندی به شهادت رسیدند. خود من در آن شب، هفت تن از معاونانم را از دست دادم.»

حضور در وزارت خارجه

دوران جدید حضور کاظم‌پور اردبیلی در وزارت امور خارجه از همین‌جا

آغاز می‌شود. او ابتدا گزینه نهایی برای سفارت ایران در کانادا در نظر گرفته شد، اما زمانی که میرحسین موسوی به نخست‌وزیری منصوب شد، کاظم‌پور اردبیلی نیز به‌عنوان معاون اقتصادی این وزارتخانه شروع به کار کرد. او در توضیح شرایط جسمی پس از انفجار دفتر حزب جمهوری اسلامی گفته بود: «مهندس موسوی از من خواست به جای اینکه به کانادا بروم به‌عنوان معاون اقتصاد بین‌الملل این وزارتخانه کارم را ادامه دهم و من در حالی که براده‌های آهن در بدنم وجود داشت و گردنبند طبی هم بر گردنم بسته شده بود و ساختمان وزارت بازرگانی را به حاج آقا عسکراولادی تحویل داده بودم، این پیشنهاد را پذیرفتم تا اینکه وزیر امور خارجه نخست‌وزیر شد و دکتر ولایتی به وزارت خارجه آمدند.» مهم‌ترین اقدام او در این وزارتخانه و در میانه جنگ ایران و عراق، مذاکره با «آندره کورمیگو»، وزیر امور خارجه اتحاد جماهیر شوروی بود که مبنای این مذاکرات، راستی آزمایی ادعای جماهیر شوروی مبنی بر فروش موشک‌های دوربرد به صدام بود.

شروع به کار در وزارت نفت

در سال ۱۳۶۰ وقتی میرحسین موسوی وزیر امور خارجه بود، غلامرضا آقازاده معاون او در امور اقتصادی و سرمایه‌گذاری شد. دو سال بعد هنگامی که میرحسین موسوی به مقام نخست‌وزیری رسید، آقازاده معاونت اجرایی نخست‌وزیر را برعهده گرفت سپس تنها دو سال دیگر طول کشید که به‌عنوان وزیر نفت، رأی اعتماد بگیرد. سال ۱۳۶۴، زمانی است که کاظم‌پور اردبیلی پس از وزارت خارجه و با روی کار آمدن غلامرضا آقازاده در وزارت نفت، به معاونت امور بین‌الملل وزارت نفت می‌رود. کاظم‌پور اردبیلی تا پیش از پذیرش قطعنامه ۵۹۸ در این وزارتخانه ماند و در زمان تحریم نفت ایران به دلیل جنگ با عراق، از شگردهای مختلفی برای فروش نفت استفاده کرد.

مذاکره بر سر قطعنامه ۵۹۸

حضور اردبیلی در وزارت خارجه به دلیل «مشی سازش‌طلبانه‌ای» که دوستانش از آن می‌گفتند، منتقد هم کم نداشت. حسین شیخ‌الاسلام که نام او در میان دانشجویان اشغال‌کننده سفارت آمریکا در تهران دیده می‌شود و سال‌ها بعد از حوزه تهران به مجلس راه یافت، همواره یکی از این منتقدان بود. او در مصاحبه‌ای که پس از مرگش منتشر شد اوضاع آن زمان وزارت خارجه را چنین توصیف می‌کند: «در مورد جنگ ایران و عراق در وزارت خارجه دو نظر وجود داشت؛ یکی نظری که

معتقد بود جنگ باید به هر نحو ممکن ادامه پیدا کند تا دشمن دست از دشمنی بردارد و دیگر نظری که معتقد بود باید جنگ را روی میز مذاکره خاتمه داد. من معتقد بودم مذاکره با عراق، رزمنده‌ها را در جبهه‌ها سست می‌کند و به خود خواهند گفت اگر قرار است بروید و مذاکره کنید، ما چرا به میدان برویم و شهید شویم؟ من به مذاکره اعتقاد نداشتم، اما گروه دیگری، از جمله آقای کاظم‌پور، معاون بین‌الملل وزیر خارجه به مذاکره معتقد بود و این دو نظر دائماً در حال درگیری با هم بودند.» کاظم‌پور در میانه جنگ عراق و در زمان پذیرش قطعنامه ۵۹۸ به وزارت خارجه بازگشت. او در مورد روزهای چانه‌زنی بر سر قطعنامه ۵۹۸ می‌گوید: «با پذیرش قطعنامه ۵۹۸ از سوی جمهوری اسلامی ایران دوباره به وزارت امور خارجه بازگشتم و عضو تیم مذاکره‌کننده با عراق شدم و مدتی نیز عهده‌دار ستاد این گروه بودم و بعد از من آقای محمدجواد لاریجانی عهده‌دار این مسئولیت شد. در مذاکراتی که با عراقی‌ها داشتیم کار ما تنظیم ملاقات‌های دکتر ولایتی و طارق عزیز نخست‌وزیر رژیم بعثی صدام و عضو تیم مذاکره‌کننده هم بود. در این گفت‌وگوها محورهای دیپلماتیک را نیز دنبال می‌کردیم.» او از سال‌های ۶۹ تا ۷۳ مجدداً به وزارت خارجه رفت و سفیر ایران در ژاپن بود. با وجود کاهش قیمت نفت در سال‌های پس از جنگ، او توانست بیشترین حجم فاینانس را از ژاپنی‌ها دریافت کند. اردبیلی در این خصوص گفته بود: «قیمت نفت در آن سال‌ها به‌شدت پایین بود، اما حجم زیادی از اعتبار را از طریق تأمین ماشین‌آلات و از ژاپن دریافت کردیم. زمانی که آقای روغنی زنجانی در وزارت نیرو بودند، توانستیم از این کشور برای ساخت سد کارون، وام با بازپرداخت ۲۵ ساله و سود ۵ درصد دریافت کنیم.»

بازگشت دوباره به وزارت نفت

غلامرضا آقازاده تا سال ۱۳۷۲ وزیر نفت جمهوری اسلامی ایران بود. اما پس از او، دوران طولانی از وزارت بیژن زنگنه در حوزه نفت آغاز شد. این زمانی است که کاظم‌پور اردبیلی نیز با بازگشت دوباره به حوزه انرژی این‌بار به حوزه‌ای جدیدتر ورود کرد؛ عضویت در هیئت عامل اوپک. در مدت هشت سال مدیریت زنگنه بر وزارت نفت در زمان دولت اصلاحات، او در این سمت ماند تا اینکه در دولت نهم و هم‌زمان با حضور غلامحسین نوذری در وزارت نفت به‌عنوان «بازنشسته» معرفی شد. هرچند کاظم‌پور اردبیلی در مصاحبه سال ۸۷ خود بازنشستگی‌اش را نه اختیاری که «اجباری» می‌دانست.

دوران دوری او از وزارت نفت و اوپک، پنج سال طول کشید و در سال

۹۲، با روی کار آمدن حسن روحانی، کاظم‌پور اردبیلی نیز به‌عنوان یک ژنرال نفتی در دولت به کار گرفته شد. او از سال ۹۲ تا زمان مرگ همچنان نمایندگی ایران در اوپک را برعهده داشت. بسیاری، کاظم‌پور اردبیلی را مرد کلیدی ایران در اوپک می‌دانند و از او به‌عنوان یکی از استراتژیست‌های این نهاد مهم نفتی جهان نام می‌برند. برخی روزنامه‌نگاران او را «آقای اوپک» می‌خواندند. او به‌عنوان یک دیپلمات باهوش و عملگرا شناخته می‌شود در اکثر تحولات نفتی دو دهه اخیر تأثیرگذار بوده و منافع ملی ایران را پیش برده است. کاظم‌پور در دوران تحریم نفتی کشور مأموریت بسیار دشوار و سنگین برعهده داشت، با این حال در افکار عمومی کمتر شناخته شده است.

آویده علم‌جمیلی